

Географічно Балто-Чорноморський регіон знаходиться в епіцентрі перетину осей геостратегічних інтересів світу і є складовою частиною європейського і євразійського простору, а тому він мусить визначити в ньому своє належне місце й роль, враховуючи при цьому всі загрози та виклики як внутрішні, так і зовнішні.

Одночасне просування Європейського Союзу на схід та поширення впливів і зростання амбіцій Росії стосовно Східної Європи збільшує напругу й створює нові лінії розлому. Від країн Балто-Чорноморського регіону – "вісі Євразії" – залежить стабільність як усієї Євроатлантичної, так і Євразійської системи. Країни Балтії, Польща, Чехія, Словаччина, Румунія, Угорщина, Україна, Білорусь фактично і сьогодні і в майбутньому визначатимуть стан та структуру євразійської безпеки на десятиліття наперед. Міцні стратегічні позиції і вплив в цих країнах, згідно Х. Макіндера, дають можливості встановлення домінування над "Гартлендом" (тобто серцевиною Євразії) і світом в цілому [1, с.99].

Східний кордон ЄС, що проходить вздовж геополітичних розломів Балто-Чорноморського регіону, вже поділив його на два окремих поля взаємодії ((1) країни-члени ЄС – (2) країни-претенденти на вступ). Якщо подальше просування східного кордону ЄС призупиниться й одночасно будуть зростати впливи та амбіції Росії у Східній Європі, це призведе до збільшення напруги й створить нову лінію, яка розділить Європу на Західну і Східну не тільки географічно.

Висновки. Найбільш важливими у формуванні, розвитку та існуванні стикового геополітичного регіону вважаємо наступні закономірності:

- зовнішній баланс між геополітичними регіонами;
- вплив та "вага" сусідніх геополітичних регіонів з причини розташування стикових регіонів на їх периферії;
- багатокomпонентність та багаторівневість стикових регіонів, структурованість, різна інтеграція;
- динаміка та статика границь і політичних кордонів у стикових регіонах;
- вплив локальних та регіональних конфліктів;

УДК 911.3

ТИПІЗАЦІЯ ЦЕНТРІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виділено центри торговельного обслуговування населення Рівненської області. Проведено їх типізацію на підставі аналізу ряду показників та параметрів, що характеризують потужність дії центрів. Визначено ієрархію центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області та основні характеристики зон їх впливу за параметрами площі дії, радіусу та кількості населення, яке вони обслуговують. Здійснено співставлення результатів проведеного дослідження з існуючими схемами територіальної структури торговельної системи області.

Ключові слова: центри торговельного обслуговування населення, зона впливу, ієрархія центрів торговельного обслуговування.

Выделены центры торгового обслуживания населения Ровенской области. Проведена их типизация на основании анализа ряда показателей и параметров, которые характеризуют мощность действия центров. Определено иерархию центров торгового обслуживания населения Ровенской области и основные характеристики зон их влияния за параметрами площади действия, радиуса, и количеством населения, которое они обслуживают. Осуществлено сопоставление результатов проведенного исследования с существующими схемами территориальной структуры торговой системы области.

Ключевые слова: центры торгового обслуживания населения, зона влияния, иерархия центров торгового обслуживания.

The centers of retail services for population of the Rivne region are selected. Their typification is conducted on the basis of analysis of row of indexes and parameters that characterize the capacity of existing centers. Hierarchy of centers of retail services for population in Rivne region and the main characteristics of their areas (area, radius, and the number of people they serve) was defined. The comparison of results of the conducted research with existing approaches to territorial structure of the retail system of area are done.

Keywords: centers of retail services for population, the zone of influence, the hierarchy of centers of retail services.

Вступ та постановка проблеми. Територіальна структура та пропорційність розвитку та розміщення галузей соціальної сфери є одним з пріоритетних напрямків досліджень суспільної географії в умовах соціально

- наявності субрегіональних ядер державності та етносів;

- "маргінальність" соціоетнічного простору держав стикових регіонів.

Щоб не допустити розвитку сценарію "розділення" регіону виникає необхідність визначити нові регіональні ідентичності, які будуть визначатися не залежно від уявлень щодо культурної та мовної спорідненості народів, а більше будуть базуватися на економічній і політичній доцільності. До формування спільної ідентичності призводить взаємозалежність – особливо взаємозалежність економічна. Той факт, що країни Центральної і Східної Європи прагнуть домогтися визнання їхньої європейської ідентичності через членство в ЄС, свідчить про насущну потребу країн у спільній економічно захищеній ідентичності.

1. Гончаренко О. М. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку / Гончаренко О.М., Парахонський Б.О., Лисицин Е.М., Лисицин Е.М., Маначинський О.Я. // Національний ін-т стратегічних досліджень; Національний ін-т українсько-російських відносин. – К., 1999. – 192 с. 2. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с. 3. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник / Мальський М. З., Мацяк М. М. – Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 461 с. 4. Яценко Б.П. Політична географія та геополітика: Навч. посібник / За ред. Б.П. Яценка; Стафійчук В.І., Брайчевський Ю.С. Київ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Либідь, 2007. – 255с. 5. Ярьоменко С.Г. Вплив суспільно-географічних факторів на особливості формування геополітичних стикових зон / Сергій Ярьоменко // Часопис соціально-економічної географії. – Харків, 2009. – Вип. 7. – С. 174-177. 6. Ярьоменко С.Г. Геополітичне положення України в Балто-Чорноморсько-Каспійському просторі / Сергій Ярьоменко // Молоді науковці – географічній науці: 36. наук. Праць / За заг. ред. проф. Я.Б. Олійника. – К.: Обрії, 2008. – Вип. IV. – С. 370-371. 7. Колосов В. А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 479 с. 8. Хонин В.Н. Теория международных отношений. Общая часть. – К.: Академ-Пресс, 2005. – 456 с. 9. A Companion to Political Geography // Edited by John A. Agnew, Katharyne Mitchell and Katharyne Mitchell. – [3] Blackwell Companions to Geography] – Oxf.: Blackwell Publishing, 2007. 10. Kennedy, Paul, The Rise and Fall of Great Powers, page // New York: Vintage Books, 1987. – 704 pp. 11. Making Political Geography // John Agnew. – [Human Geography in the Making]. – London, 2002.

Надійшла до редколегії 13.12.12

І. Осіпчук, асп

економіки регіону дуже важливим є раціональне і науково обґрунтоване розміщення закладів торговельного обслуговування населення різних форм власності як традиційних, так і сучасних форм, спрямування потоків внутрішнього товарообороту з урахуванням всіх факторів, що спричиняють вплив на їх ефективне функціонування. Основним критерієм ефективності розміщення закладів торговельного обслуговування населення є зменшення витрат часу на купівлю усіх необхідних товарів та отримання всього спектру торговельних послуг.

Територіальна структура торговельного обслуговування населення відображає внутрішню територіальну будову її елементів на території області, утворюючи при цьому певні форми їх територіального зосередження. Ієрархія таких елементів та їх взаємне розміщення, що забезпечує оптимальний товаропотік на певних територіях є предметом дослідження уже тривалий період в різних країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення територіальної організації внутрішньої торгівлі закладені І. Тюненом, В. Кристалером, Р. Девісом, А. Льюшом та іншими вченими ще на початку XX століття. Значний внесок в дослідженнях систем просторової організації внутрішньої торгівлі зробили вітчизняні вчені такі як Д. Нікольський, В. Юрківський, І. Дудник, В. Дорошенко, А. Мазаракі, Є. Воронова та інші.

Формулювання цілей статті та постановка завдання. Головна ціль даної статті – дослідити сучасну територіальну структуру торговельного обслуговування населення Рівненської області. Для досягнення поставлених цілей необхідно, насамперед, виділити центри торговельного обслуговування населення Рівненської області, визначити зони їх впливу та провести типізацію таких центрів.

Виклад основного матеріалу. Ключовими поняттями просторового розміщення торгівлі, які запропонував Р. Девіс, є: поріг торговельних послуг, радіус реалізації послуги, центр обслуговування, зона обслуговування, ранги послуг і центрів торговельного обслуговування, ієрархія центрів обслуговування [1, с. 12].

Виходячи зі значень цих понять та загального підходу теорії центральних місць сформульовані *загальні закономірності просторового розміщення* як сфери послуг в цілому, так і торговельного обслуговування зокрема:

- чим більший населений пункт, тим більше торговельних закладів у ньому;
- в населеному пункті зі збільшенням людності набір торговельних закладів урізноманітнюється;
- торговельні заклади унікального попиту розташовуються лише в великих населених пунктах, що є центрами обслуговування найвищого рангу;
- центри торговельного обслуговування мають відповідну ієрархію:
 1. існує лише один центр торговельного обслуговування найвищого рангу;
 2. кількість центрів торговельного обслуговування збільшується зі зниженням порядку рангу;
 3. центри торговельного обслуговування вищого рангу мають повний набір послуг центрів торговельного обслуговування попереднього рангу;
 - зі зростанням людності центру його сфера торговельного обслуговування буде все більше задовольняти власні потреби, аніж прилеглої території;

- з розвитком продуктивних сил спостерігається тенденція до скорочення центрів торговельного обслуговування нижчих рангів [3, 13].

Для визначення центрів торговельного обслуговування, зон їх впливу та поділу їх на відповідні ранги необхідно мати досить повну інформацію щодо населених пунктів, які виконують функції торговельного обслуговування населення області. Таку інформацію ми отримали шляхом суцільного телефонного опитування по сільських радах, яких в області налічується 338 та до складу яких входить 1000 сільських населених пунктів. База даних щодо складу адміністративних районів та їх сільських та селищних рад міститься на сайті Верховної Ради України [4].

За результатами опитування та обробки статистичної інформації було отримано такі дані щодо центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області, які розташовані на її території: Березнівський район – м.Березне, смт Соснове; Володимирецький район – смт Володимирець, м.Кузнецовськ, смт Рафалівка; Гощанський район – смт Гоща, с.Бурин, с.Тучин; Демидівський район – смт Демидівка, с.Берестачко; Дубенський район – м.Дубно; Дубровицький район – м.Дубровиця; Зарічненський район – смт Зарічне, с.Борове; Здолбунівський район – м.Здолбунів, смт Мізоч; Корецький район – м.Корець, с.Великі Мериричі; Костопільський район – м.Костопіль, с. Деражне; Млинівський район – смт Млинів; Острозький район – м.Острог, с.Оженин; Радивилівський район – м.Радивилів, с.Козин; Рівненський район – м.Рівне, смт Клевань; Рокитнівський район – смт Рокитне; Сарненський район – м.Сарни, смт Степань. Крім того по території області проходять межі впливу центрів торговельного обслуговування сусідніх областей: Волинська область – м.Луцьк, смт Любешів; Львівська область – м.Львів, м.Броди; Тернопільська область – м.Почаїв, м.Шумськ; Хмельницька область – м.Нетішин; Житомирська область – м.Новоград-Волинський, м.Олевськ, с.Городниця, та Білорусі (північ області).

Зазвичай під час типізації центрів торговельного обслуговування населення аналізують такі параметри як радіус дії центру, площа зони його впливу та кількість населення. Ми розширили список параметрів для більш детального аналізу, використавши такі дані: 1.середній радіус впливу; 2.максимальний радіус впливу; 3. площа зони впливу; 4. кількість населених пунктів в її межах; 5. кількість населення, що до неї належить; 6. потужністю роздрібною торговельною мережі центру (кількість закладів роздрібною торгівлі).

Для того щоб виділити типи торговельних центрів ми провели ранжування по кожному з семи показників та за сумою балів виділили типи центрів торговельного обслуговування на території Рівненської області, які досить тісно співставляються зі схемою функціонально-територіальної структури обласної торговельної системи, запропонованої В. Дорошенком, де виділено типи торговельних центрів та їх основні характеристики [2, с.42]. Результати проведеного дослідження підтвердили об'єктивність такої схеми. В таблиці 1 запропоновано типізацію центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області.

Таблиця 1. Територіальна структура торговельної системи Рівненської області

Елементи територіальної структури		Зона впливу, (тис осіб)	Площа території зони впливу, (тис км кв)	Середній радіус впливу центру, (км)	Назва населеного пункту
Торговельні вузли					
обласний		500 – 1500	5 – 20	50 – 100	м.Рівне
міжрайонні		100 – 500	1 – 5	25 – 50	м.Сарни, м.Дубно
Торговельні центри					
районні	потужні	15 – 100	0,5 – 2	15 – 30	м.Дубровиця, м.Костопіль
	середні				смт Зарічне, смт Рокитне, смт Млинів, м.Острог, м.Здолбунів, м.Березне, смт Володимирець, м.Радивилів, м.Кузнецовськ
	малопотужні				м.Корець, смт Гоща, смт Демидівка, смт Соснове
кущові		10 – 15	0,3 – 0,5	10 – 15	смт Мізоч, смт Степань, с.В.Межиричі
внутрішньогосподарські		3 – 10	0,1 – 0,3	5 – 10	смт Клевань, с.Берестечко, смт Рафалівка, с.Козин, с.Борове, с.Деражне, с.Оженин, с.Бугрин, с.Тучин
Торговельні пункти					
кущові		1 – 3	0,15 – 0,20	3 – 5	визначаємо в межах кожного району
внутрішньогосподарські		0,3 – 1	0,10 – 0,15	2 – 3	
первинні		0,1 – 0,3	0,05 – 0,10	1 – 2	

Щодо центрів торговельного обслуговування населення Рівненської області, що розташовані поза її межами, то найбільше жителів Рівненщини за покупками їздять до Луцька (понад 50 тис. осіб), до Нетішина та

Бродів (понад 30 тис. осіб), до Новограда-Волинського (понад 20 тис. осіб); до таких як Любешів та Почаїв від 5 до 10 тис. осіб; Шумськ, Олевськ, Городниця та Білорусь – до 3 тис. осіб.

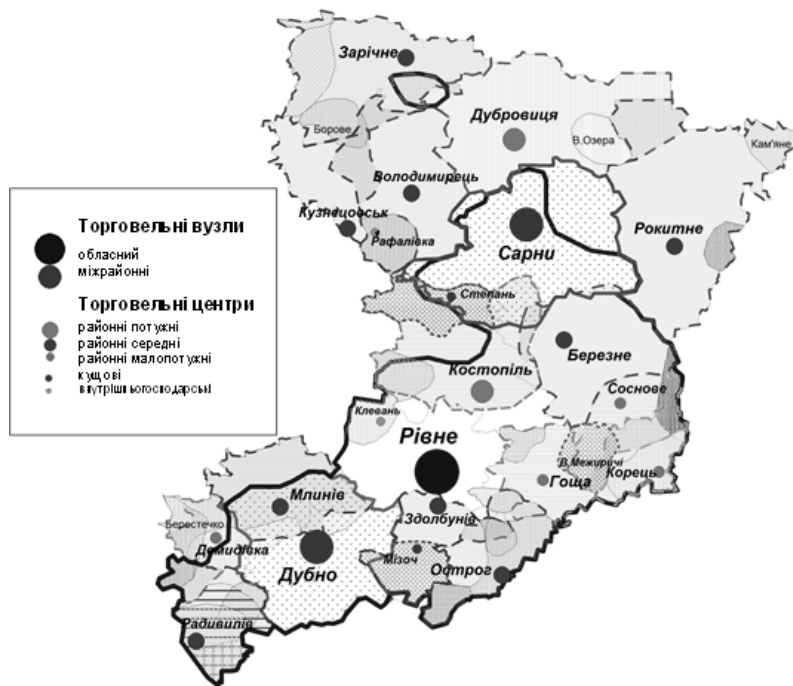

Рис.1. Територіальна структура торговельної системи Рівненської області

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, загальний вигляд територіальної структури торговельної системи Рівненської області, що представлено на карті в рис.1, демонструє її відповідність загальним закономірностям територіальної організації галузя та ієрархії торговельних центрів, тим самим ще раз підтверджуючи їх об'єктивність. Під час аналізу було виявлено такі закономірності:

зони впливу торговельних центрів одного рівня майже не накладаються між собою; з наближенням до торговельних вузлів кількість центрів нижчого рангу

зменшується, а на периферії часто спостерігається накладання декількох (до шести) зон тяжіння.

В подальших дослідженнях варто проаналізувати функціонально компонентну структуру центрів торговельного обслуговування населення щоб перевірити відповідність ієрархії торговельних центрів з набором торговельних послуг, які в них пропонуються.

1.Davies R. L. Marketing geography: with special reference to retailing / Taylor & Francis, 1977. 2. Дорошенко В.І. Географія внутрішньої торгівлі. Навчальний посібник. – К, 2005; 3. Юрковский В. М. География сферы обслуживания. – К.: 1989. 4. Офіційний сайт Веховної Ради України – режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

Надійшла до редколегії 14.12.12